

IRSTI 16.01.45

A. Kurmanali¹, T. Ayazbay¹

¹Süleyman Demirel Üniversitesi

Almatı, Kazakistan

YABANCI DİL OLARAK TÜRKÇE DERSLERİNDE ÖĞRENCİLERİN KONUŞMA BECERİSİNİ GELİŞTİRMEYE YÖNELİK ETKİNLİKLER

Özet. Bugün Türkçeyi yabancı dil olarak öğrenenlerin sayısı hızla artmakta ve buna paralel olarak Türkçenin yabancı dil olarak öğretimi de her geçen gün önem arz etmektedir. Bu ihtiyaç doğrultusunda Türkçenin yabancı dil olarak öğretimi adına çok büyük çalışmalar ve projeler geliştirilmekte ve yurt içi ile yurt dışında çeşitli okullar, dil merkezleri ve bölümler açılmaktadır. Ayrıca Türkçenin yabancı dil olarak öğretimi ve öğreniminin en etkili biçimde gerçekleşmesi için çeşitli çeşitli araştırmalar yapılmakta ve yeni yaklaşımlar, yöntemler, teknikler, materyaller denenmektedir. Yabancı dil öğretiminde genel amaçlardan biri, belki de en önemlisi öğrencilerin öğrendikleri dili akıcı bir şekilde konuşabilmeleridir. Dolayısıyla, öğrencilerin konuşma becerisini geliştirilmesi büyük önem taşımaktadır. Bütün bunları göz önünde bulundurularak, makalede yabancı dil olarak Türkçe öğretiminde öğrencilerin konuşma becerisini geliştirmeye yönelik etkinlikler ele alınacaktır. Ayrıca çalışmada yabancı dil öğretiminde dört temel beceri içerisinde günlük hayatta en çok kullanılan konuşma becerisinin kazandırılması ve geliştirilmesinde öğretmenlere düşen görevlerden söz edilecek ve önerilerde bulunulacaktır.

Anahtar sözcükler: yabancı dil, Türkçe dersleri, iletişim, konuşma becerisi, etkinlikler.

Аңдатпа. Бүгінгі таңда түрік тілін шетел тілі ретінде үйренушілердің саны артуда және осыған байланысты түрік тілін шетел тілі ретінде оқыту әдістемесі де елеулі маңызға ие болып отыр. Осы орайда, түрік тілін шетел тілі ретінде оқытуда жаңа әдіс-тәсілдер мен идеяларды әр сабақта жан-жақты қолдану және оқытудың тиімді жолдарын табу – заман талабына айналып отыр. Осы қажеттілікке орай, түрік тілін шетел тілі ретінде оқыту әдістемесі бойынша қыруар істер атқарылып, көптеген жобалар жүзеге асырылып, шетелде әр түрлі мектептер, тіл орталықтары мен мамандықтар ашылуда. Әр түрлі зерттеулердің нәтижесінде, түрік тілін шетел тілі ретінде тиімді оқытуды жүзеге асыру көзделіп отыр. Шетел тілін оқыту үрдісінде басты мақсаттардың бірі – студенттердің сөйлеу дағдысын дамыту екені анық. Осы мәселелерді ескере келе, мақалада шетел тілі ретінде түрік тілі сабақтарында студенттердің сөйлеу дағдысын қалыптастыру мен дамыту мәселесі баяндалады. Сонымен

қатар, авторлар түрік тілі сабақтарында студенттердің сөйлеу дағдысын дамытуға арналған көптеген іс-шараларды ұсынады.

Түйін сөздер: шетел тілі, түрік тілі сабақтары, қарым-қатынас, сөйлеу дағдысы, іс-шаралар.

Abstract. In globalized world the number of learners of Turkish as a foreign language are increasing rapidly and a result of this, the methodology of teaching Turkish a foreign language is of great importance today. In this regard, using new ideas in every lesson in the process foreign language teaching comprehensively and finding the effective teaching methods is a requirement of modern times. In order to meet these needs, a lot of researches and projects are being conducted and a great number of projects are being implemented in the field of teaching Turkish as a foreign language. Moreover, different schools, languages centers and departments are being opened. One of the most important issues in teaching Turkish as a foreign language is the students' speech development. Taking into consideration these needs, the paper deals with the problem of development of students' speaking skills. In addition to this, the authors present various activities designed for developing students' speaking skills.

Key words: foreign language, Turkish classes, communication, speaking skill, activities.

Bugün küreselleşen dünyada uluslararası, ticari ve kültürel ilişkiler, çeşitli bilimsel ve teknolojik buluşlar, ülkeler arasındaki sınırları kaldırmış ve iletişim aracılığıyla büyük mesafeler katedilmiştir. Bütün bu ilişkilerin yürütülmesinde dil en önemli etkidir, çünkü dil her türlü iletişimin temelidir. İnsanlar iletişim kurmak için yabancı dil öğrenmek durumunda olduğundan dolayı günümüzde yabancı dil öğrenimi ve öğretimi gittikçe büyük önem taşımaktadır. Buna paralel olarak, bir dünya dili olan Türkçeyi yabancı dil olarak öğrenenlerin sayısı hızla artmakta ve Türkçenin yabancı dil olarak öğretimi her geçen gün önem arz etmektedir.

Bilindiği gibi, yabancı dil öğretim süreci birden fazla bileşeni bir arada bulunduran çok boyutlu bir süreçtir. Yabancı dil öğretiminin başlıca hedefi, öğrencilerin temel dil becerilerini etkili bir şekilde kullanmalarını sağlamaktır. Dolayısıyla gerek ana dil, gerekse yabancı dil öğretiminde dinleme, okuma, konuşma ve yazma gibi temel dil becerilerinin kazandırılması ve geliştirilmesi hedeflenmektedir. Özellikle doğru ve sağlıklı iletişimin temel anahtarı olan konuşma becerisini geliştirme konusu yabancı dil öğretiminde önemli yer tutmaktadır. Konuşma ihtiyacı dil öğretiminde sürekli var olmuştur. Konuşma becerisinde amaç sadece dildeki seslerin çıkarılması demek değil, karşılaştığımız bir yabancıyla hedef dilde iletişim kurmaktır. Dolayısıyla yabancı dil öğretiminde en önemli amaçlardan biri konuşmadır.

Başarılı konuşma etkinlikleri ve öğrencilerden beklenen hedef davranışlar

İnsanların birbiriyle iletişimini sağlayan en önemli beceri alanı konuşmadır. İnsanlar, hayatlarının önemli bir kısmını konuşarak geçirirler. Yaşadığımız zaman dilimi iletişim çağı olarak nitelendirilmekte ve teknoloji ürünleri bu iletişimi daha da yoğunlaştırmakta ve geliştirmektedir. Karşılıklı konuşmanın, telefonla konuşmanın yanı sıra bilgisayar aracılığı ile yazışma, mesajlaşmanın yanında görüntülü olarak konuşma da gerçekleşebilmektedir.

Yabancı dil öğretiminde konuşma becerisi ise biraz daha farklı ifade edilebilir. Yabancı dil öğretiminde konuşma, bireyin öğrendiği dilde duygularını, düşüncelerini, tasarımlarını ve gözlemlerini düzeyine uygun bir kelime dağarcığı ile veya söz varlığı ile ifade etmesidir.

Öğrenciler, konuşma yoluyla yeni bilgileri yorumlamakta, sorular oluşturmakta, arkadaşlarının davranışlarını kontrol etmekte, sosyal ilişkilerini sürdürmekte, bilgi aktarmakta, kişisel deneyimlerini paylaşmaktadırlar. Konuşmada özellikle öğrenilen dilin ses özelliklerini kavramış olmak çok önemlidir. Aksi halde yalnızca geniş bir kelime dağarcığına sahip olmak anlaşmak için yeterli değildir. Konuşma sadece bir takım sözleri ses aracılığıyla başkalarına aktarmak da değildir. Türkçe derslerinin işlenişinde öğretmenlerin her zaman hatırlamalarında yarar görülen ilkeler vardır. Bunlar:

- Dil doğal bir ortam içinde öğretilmelidir.
- Öğretimde çocuğun kendi dilinden hareket edilmelidir.
- Değişik dil çalışmaları arasında sıkı bir ilişki kurulmalıdır.
- Çeşitli ders araç ve gereçlerinden faydalanmalıdır.
- Türkçe öğretimi, bütün derslerle ilişki halinde olmalıdır [1].

Her bireyin ana dilindeki seslerle öğrendiği yabancı dildeki seslerin örtüşme oranı ne kadar yüksek olursa o kadar doğru telaffuz etme gerçekleşir. Bir öğrencinin anadilindeki seslerden çok farklı sesleri, birbirine yakın sesleri daha temel düzeydeki Türkçe kurslarında, hatta ilk derslerde çözmek gerekir. Eğitilmiş bir ses tonu ile; ses, hece, kelime ve cümle gibi dil birimlerinin hakkını veren, vurguları doğru yapan, vurgularla anlam farklılıklarını hissettiren öğrenci yetiştirmek gerekmektedir.

Öğrencilerden konuşma çalışmaları ile ilgili beklenen hedef davranışlar:

- Türkçenin ses yapısını kavramış olarak kelimeleri doğru telaffuz etme;
- Türkçenin cümle yapısını, yeni öğrenilen kelime ve dilbilgisi kurallarının anlam ilişkisini kavramış olarak anlamlı ve düşüncelerini kendi niyeti doğrultusunda ifade edebilme;
- Türkçenin jest ve mimiklerine, beden diline de hakim olduğunu gösterme;
- Duygu, istek ve dileklerini iletişime öğrendiği dilde rahatlıkla ifade edebilme.

P. Ur'a göre, başarılı konuşma etkinliklerinin özellikleri şunlardır:

- Öğrencinin konuşması, yani etkinliklerin daha çok öğrencinin konuşmasına dayanması;
- Paylaşım, yani sınıftaki her öğrencinin konuşmasının sağlanması;

- Yüksek güdülenme, yani etkinliklerin konusunun öğrencilerin ilgisini çekmesi;
- Dilin kabul edilebilir düzeyde olması, yani öğrencilerin dili düzgün kullanmaları ve konular
- arası bağlantıları kurabilmeleri [2].

Yabancı dil öğretiminde öğrencilere konuşma becerisinin kazandırılmasında arzu edilen başarının elde edilmemesinin pek çok etkenleri bulunmaktadır. Bunların arasında ilk bakışta öğretmenlerin donanımı, öğrencilerin ilgisi, motivasyonu, dersin işlenişinde uygulanan yöntem, ders araç ve gereçleri, öğrenme ortamı gibi pek çok etken başarıyı önemli ölçüde etkilemektedir. Asıl sorun gerek ders kitaplarında gerekse bir ders sürecinde temel dil becerilerini de kapsayan iletişimsel yetinin kazandırılmasına ve geliştirilmesine yönelik uygulamalara, değişik stratejilere ve etkinliklere toplu olarak yeterince yer verilmemesinden kaynaklanmaktadır.

Konuşma becerilerini geliştirebilmek için öğrencilerin sınıf ortamında yabancı dil kullanmaya teşvik edilmeleri gerekir. Konuşma becerisinin gerçekleşebilmesi için öğrencilere öğretilen bilgilerin veya onların öğrendikleri bilgilerin beceriye dönüştürmeleri sağlanmalıdır. Öğrencilerin bu beceriyi kazanmalarında kendi gayretlerinin yanında öğretmenlerine de ciddi görevler düşmektedir. Öğretmenler, gerek derste gerekse ders dışında değişik aktivitelerle öğrencilerin bu becerileri kazanacakları ortamlar oluşturmaya çalışmalıdırlar.

Öğrencilerin, konuşma becerisini nasıl geliştirebilir, onları öğrendikleri yabancı dili ustalıkla kullanan bireyler haline nasıl getirebiliriz? Bir şeyi iyi öğrenmek için, onu duymak, görmek, onunla ilgili sorular sormak, başkaları ile görüş alışverişinde bulunmak gerekir. Biliyoruz ki, derste çeşitli iletişimsel etkinlikler kullanmak öğrenciyi, pasif dinleyici ve katılımcı konumundan çıkarıp öğrenme olayının içine aktif olarak çeker, aynı zamanda öğrenciyi zihinsel yeteneklerini kullanmaya, yaratıcı düşünmeye, öğrenilen bilgiler hakkında yorum yapmaya, öğrenme sürecini yönlendirmeye teşvik eder.

Konuşma becerisini geliştirmeye yönelik etkinlikler:

Video kullanımı. Öğrencilerin konuşma becerilerini geliştirmenin bir yolu da yabancı dil öğretiminde en vazgeçilmez öğretim materyalleri olarak sayılan eğitici videolardır. Video ses ve görüntüyü bir bütün halinde veren görsel-işitsel araçlardan biridir. Video filmler, öğrencilerin görmedikleri insanları ve hayatları sınıf ortamında hedef dil yapıları ve kültür öğeleriyle beraber tanımalarına olanak verirken yukarıda saydığımız özelliklerinden dolayı da öğrendiklerinin kalıcı olmasını sağlamaktadır. Öğretim sürecinde ne kadar çok duyu organını aktif olursa öğrenme o kadar kalıcı olmaktadır. Texas Üniversitesi'nde yapılan araştırmaya göre zaman faktörü sabit tutulduğunda insanlar okuduklarının %10'unu, işittiklerinin %20'sini, gördüklerinin %30'unu, görüp işittiklerinin %50'sini, söylediklerinin %70'ini, yapıp söylediklerinin %90'ını hatırlamaktadır [3].

Konuyla ilgili hedeflere ve planlamaya uygun bir video filmleri öğrencilere izletilmelidir. İzleme sonrasında veya izleme sırasında video filmi durdurularak öğrencilere, izletilen video filmde yer alan kahramanlardan birini tercih etmeleri istenmelidir. İlgili kahraman olması durumunda neler yapacağı hakkında öğrenciler konuşturulmalıdır. Öğrencilerin hissettiklerini doğru ifade edebilmelerini sağlamak açısından bu etkinlik önemlidir [4].

Türkçe derslerinde öğrencilerin konuşma becerisini geliştirmede video filmlerin seçimi ve kullanımıyla ilgili bazı önerilerde bulunmak istiyoruz:

- ✓ Öğretmen, derste kullanacağı video film ile ilgili mutlaka ön hazırlık yapmalıdır.
- ✓ Derste kullanılacak olan video filmler yabancı dil olarak Türkçe öğretiminde belirlenen seviyeye uygun olmalıdır.
- ✓ Video gösterimi süresi en fazla 5-10 dakika olmalıdır. Filme bağlı olarak yapılacak olan etkinlikler de en fazla 10-15 dakika olmalıdır.
- ✓ Video seçiminde öğrencilerin ilgileri, kültürleri, yaşam tarzları dikkate alınmalıdır.

Resim ve karikatürler üzerine konuşma etkinlikleri öğrencilerin konuşma becerisini geliştirmede en etkili etkinliklerden biridir. Sınıf seviyesine uygun bu tür görsel materyaller sınıfa getirilerek öğrencilerin onlar üzerine konuşmaları istenebilir. Resmin anlatılmasında hem öğrencilerin gözlem güçleri, dikkatleri hem de anlatımları geliştirilmeye çalışılır. Ders kitaplarındaki resimlerin konu ile alakalı olması bu açıdan önemlidir. Öğrenciler metni okumadan önce resme bakıp konu hakkında fikir edinebilmelidir. Böyle olduğu zaman öğretmen resimden hareketle metnin konusunu öğrencinin tahmin etmesini ve ifade etmesini isteyebilir.

Resimler hakkında konuşurma öğrencilerin gözlem gücünü geliştirir, kelime hazinesini zenginleştirir, her öğrencinin farklı bir bakış açısı olacağından diğer öğrencilerin bakış açılarının genişlemesine sağlar [5].

Sorular sorma. Öğrencilerin konuşma becerilerini geliştirmenin bir yolu da onlara seviyelerine uygun sorular sormaktır. Bu teknikte iyi bir öğretmen neyi ne zaman soracağını iyi bilmeli. Öğretmen soruları ile gerçek hatırlama ile cevap vermelerini değil, düşünmelerini de sağlamalıdır. İyi bir soru sorma tekniği öğrencilerin düşünmelerine, değerlendirmelerine ve yaratıcılıklarına imkan sağlamalıdır.

Öğrencilere gerek okuma metni ile gerekse filmler ve video veya diğer konularla ilgili sorular sorarak yakından takip edilmeli, hataları anında düzeltilmelidir. Öğrencilerin bu sorulara “evet, öyle, hayır” gibi bir kelimelik cevap vermeleri yerine tam cümle ile cevap vermeleri sağlanmalıdır. Dil becerilerinin bir bütün olduğunu göz önüne alındığında, her beceride söz konusu olan soru-cevap çalışması konuşma becerisinin geliştirilmesine yönelik olarak kullanılmasına da yardımcı olur. İşlenen metin veya hikayedeki

olayların nedenlerini bulma çalışmaları konuşmanın özellikle zihinsel boyutuna yöneliktir. Öğrencilere değişik sorular sorularak metindeki olayın nedenleri soruşturulabilir. Neden? Neden? Bir başka neden? şeklindeki sürekli sorgulamalar büyük yararlar sağlayabilir.

Münazara. Sınıfta öğrencilerin düzeyleri ve bilgi birikimleri göz önünde bulundurularak tartışma çalışmaları yapmak da konuşma becerisinin geliştirilmesine yönelik etkinlikler içinde önemli bir yere sahiptir. Belli bir konunun lehinde ve aleyhinde konuşmak üzere iki konu oluşturulur. Öğrencilere nezaketle konuşma ve dinleme, uygun olan görüşü benimseme, inandırıcı örnekler verme yolları öğretilir. Öğrenciler kendilerine tanınan süre içinde savundukları görüşün haklılığını göstermek ve ve diğer tarafın görüşlerini ve fikirlerini çürütmek için karşılıklı konuşurlar [6]

Münazara konularından bir kaç: Başarılı olmak için çok çalışmak mı gerekir, yoksa çok şanslı olmak mı? Çocukların eğitiminde anne mi, yoksa baba mı etkilidir? Öğrencilerin başarısını okul mu sağlar, aile mi? Çocukların küçük yaşta çalışıp para kazanmaları doğru mu, yoksa yanlış mı?

Oyunlar. Sınıfta, konuşma öğretimi çerçevesinde değişik oyunlardan yararlanılabilir. Öğrenciler büyük bir ilgi ile oyuna katılacaklarından hedef davranışların kazandırılmasında bu tür oyunlar önemli işlevler görür. Bu anlamda değerlendirilebilecek oyunlar öğretmen tarafından da geliştirilebilir, bir oyunun değişik uygulamaları yapılabilir. Bu mahiyette değerlendirilecek bazı etkinlikler şunlardır:

Benim mesleğim ne ?

Bir öğrenci tahtaya çıkar ve öğretmenin önceden kartlara yazıp hazırlamış olduğu 10-15 meslekten birini seçer ve tahtaya ters yapıştırır. Tahtadaki gizli meslek onun mesleği sayılacak ve o öğrenci sınıf arkadaşlarına “Benim mesleğim ne?” diye sorar. Sınıf iki gruba ayrılır ve her gruptan öğrenciler çeşitli sorular sorarak onun mesleğini bulmaya çalışacaklar. Örneğin: Üniforma giyer misiniz? Dışarıda mı çalışırsınız, içeride mi? Haftada kaç gün işe gidersiniz? Günde kaç saat çalışırsınız? Akşamları çalışır mısınız? Çok maaş alır mısınız? Patronunuz var mı? Müşterilerle çalışır mısınız? Mesleğinizde hesap makinesi / bilgisayar vs. kullanıyor musunuz? Çok seyahat eder misiniz? Kaç dil bilirsiniz? vs. Her soruya bir puan verilecektir. Önemli olan mesleği bulmak değil, meslekle ilgili çok soru sormaktır. Çok soru soran grup kazanır. Bu oyun geniş zamanın veya şimdiki zamanın öğretiminde kullanılabilir.

Röportajlar

Sınıf üç veya dört gruba bölünür. Her gruptan bir öğrenci yaşayan ünlü bir kişiyi temsil eder. Diğer öğrenci de onunla röportaj yapar. Gruplara röportajlarının provalarını yapmak için 10 dakika verilir. Röportajlar bittikten sonra her öğrenci kendi katıldığı röportaj dışındaki en zevkli ve en ilginç bir röportaja oy verir. En çok oy alan grup oyunun galibi olur.

Kelime Anlatımı. Sınıf iki gruba ayrılır. Öğretmenin belirleyeceği bir kelimeyi grubun sözcüsü kendi grubuna hiçbir mimik, şekil, çizim ve el hareketi kullanmadan, sadece konuşarak anlatmaya çalışır. Örneğin ‘ansiklopedi’ kelimesini “Bir tür kitap. İçinde her türlü bilgi bulu-nur, tüm bilgiler alfabetik olarak sıralanmıştır.” Şeklinde tanımlayarak anlatmaya çalışır. Bu etkinlik anlatan için konuşma diğer öğrenciler için dinleme becerinin gelişmesine yöneliktir.

Sesli Sinema. Sesli sinemada sözcü filmde geçen kelimeleri tanımlayarak; sıfat, isim, veya fiil olduklarını belirterek, soyut ya da somut olduklarını söyleyerek ve kelimeleri betimleyen diğer özelliklerden söz ederek anlatmaya çalışır. Bu oyunda grupla sözcü arasında kurulacak soru-cevap diyalogu çok önemlidir. Özellikle ilk uygulamalarda öğretmenin arayı girip yönlendirici bazı sorular sorması gerekir. Sesli film oyununu konuşma eğitimi açısından sessiz film oyunuyla karşılaştırdığımızda hem dil becerilerinin geliştirilmesi, hem aktiflik açısından daha yararlı olduğunu söyleyebiliriz.

Kim Bu Adam? Bir öğrenci bir kişinin adını ufak bir kağıda yazarak sınıfın ortasına gelir. Sınıftakiler: “Politikacı mısın? Kazak mısın? Çok para kazanıyor musun?” gibi sorularla kişinin kim olduğunu bulmaya çalışırlar. Oyun sınıf ikiye bölünerek de oynanabilir. Bu sefer bir grup, diğer grubun tespit ettiği kişiyi bulmaya çalışır. İlk uygulamalar da öğretmenin de öğrencilerin aralarına katılarak yönlendirici sorular sormalıdır. Bu oyun öğrencilerin sözel ifade, aktif dinleme ve soru sorma becerilerinin geliştirilmesi açısından güzel bir uygulamadır.

Ben Kimim? Bu oyun mantık olarak bir önceki oyuna benzemektedir. Bir öğrenci sınıfın dışına çıkar. Diğer öğrenciler, dışarı çıkan öğrenciye ünlü birinin ismini verirler. Daha sonra öğrenci içeri çağrılır. Öğrenci sınıfa «Türkiye’de mi yaşıyorum ? Yaşlı mıyım ?» gibi sorularla, kendisinin kim olduğunu bulmaya çalışır [7].

Diyebiliriz ki, oyunlarla konuşma öğretimi, öğrencilerin derse olan ilgilerini artırmakta ve öğrencilerin yaparak, yaşayarak öğrenmelerini sağlamaktadır.

Hikaye veya masal anlatımı. Yine anlatma çalışmaları arasında yapılabilecek diğer bir etkinlik de bir hikaye veya masal anlatımıdır. Bu anlatımda öğrenci anlatacağı masal ya da hikayeyi kendisi seçmeli, daha sonra sınıfta arkadaşlarına anlatmalıdır. Bu çalışma önceden ödev olarak verilebilir sonraki derste anlatması istenebilir. Bu tür etkinliklerde öğretmenin dikkat etmesi gereken husus, öğrencilerin anlatımı sırasında yapmış oldukları küçük anlatım hatalarını öğrencinin anlatımını kesip düzeltmemesidir. Eğer bu sırada öğretmen keskin eleştiriler yaparsa hem anlatan öğrenci hem de diğer öğrenciler sonraki anlatımlarını rahat yapamazlar. Önemli hataların düzeltilmesi öğrencinin anlatımını bitirmesinden sonra yapılması faydalıdır.

Anı anlatımı. Anlatma çalışmaları yaparak konuşma becerileri geliştirilebilir. Öğrenci kendine göre özgürce seçeceği bir konuyu, bir anısını

sınıfta arkadaşlarına anlatacaktır. Bu çalışma için öğretmen ilk önce örnek olarak birkaç anısını sınıfta anlatmalıdır. Anı anlatmak öğrencilerin yaşadıkları, hissettikleri doğrudan merkezi o olan yaşantıların anlatımı olduğu için, öğrenciler açısından yapılabilecek en kolay ve faydalı konuşma eğitimidir.

Gezi anlatımı. Konuşma becerisinin geliştirilmesi için için bir diğer anlatma çalışması da gezi anlatımıdır. Öğrencinin gezi ve gözlem yoluyla elde ettiği bilgi, izlenim, edindiği fikir, hissettiği duygu anlatılır. Bu çalışma da tıpkı anı anlatımında olduğu gibi öğrencinin doğrudan kendi gözlemlerine dayandığı için konuşma öğretimi açısından önemlidir. Öğrenci yaptığı bir geziyi, özellikle gözeleri arasından seçeceği bir gezisini sınıfta arkadaşlarına anlatabilir.

Tahmin etme. Filmlerde ve videoda yer alan olayların sonuçlarını tahmin etme çalışmaları da konuşma eğitiminde kullanılabilir etkinliklerdendir. Örneğin şöyle bir çalışma yapılabilir; metinde, hikayede, görüntüde gösterilen durumun sonuçlarının öğrenciler tarafından sıralanması istenebilir. Bu durumdan sonra da metindeki durumdan az sonra ya da gelecekte olabilecekler tahmin ettirilebilir. Sonuçlar resimlere, olaylara, düşüncelere ve nedenlere bakılarak tahmin edildiği gibi resimlerin, olayların, düşüncelerin ve nedenlerin şartları değiştirilebilir. Bu sonuçlar doğrultusunda öğrenciler yeni sonuçları tahmin edebilirler. Örneğin, "Ahmet trene binmemiş olsaydı neler olabilirdi?" gibi sorular sorularak öğrencilerin yeni duruma göre tahmin etmeleri istenebilir.

Drama. Dil derslerinin canlı hale getirilmesinde önemli bir yeri olan drama, sözlü anlatımın geliştirilmesine de hizmet eder. Drama, öğrencilerin hangi durumlarda nasıl davranmaları gerektiğini yaşayarak öğrendikleri bir uygulamadır [8].

Drama, aynı zamanda katılanların "içinde yaşadıkları" bir süreçtir. Sadece dışarıdan pasif olarak izledikleri bir teknik değildir. Onun için drama sadece seyirciler için oynanmaz. Dramaya katılanlar oyunu kendileri için oynarlar. Drama yöntemi, dört temel beceri olan dinleme, konuşma, okuma ve yazmayı etkili bir şekilde öğretilmesi bakımından büyük önem taşımaktadır. Çünkü drama, sadece göstererek değil, yaptırarak öğretim yöntemidir. Dilin dört temel becerilerini kazandırma hedeflerine ulaşmada, klasik yöntem ve teknikler yetersiz kalmaktadır. Geleneksel öğretim yöntemleri yerine çağın şartlarına uygun yeni yöntem ve tekniklerin kullanılması gerekmektedir [9].

Drama uzun bir hazırlığa ihtiyaç göstermeden yapılan, dersleri daha güzel ve daha iyi anlaşılır hale koyan bir çalışmadır. Bunun için de bu teknikten öğretmen yeterince yararlanmalıdır [10].

Bu çalışmalar;

- Hayattan seçilecek sahnelerin,
- Metinlerde anlatılanların,
- İzlenen bir TV programında ya tiyatrodaki beğenilen sahnelerin canlandırılması ile olabilir.

Drama çalışmalarının uygulama alanı görüldüğü gibi çok geniştir. En basitinden öğrencilere telefonla konuşma çalışması yaptırılabilir. Bu etkinlikler günlük konuşmadan, sanatsal konuşmaya kadar sınıfın ve öğrencinin düzeyine göre uygulanabilir.

Öğrencilerin konuşma becerilerini geliştirmek amacıyla sınıf içi drama çalışmalarına örnek verecek olursak;

Eğlenceli ve düşündürten sorular:

- Bir sabah uyandığında senden başka herkes Çince konuşuyorsa ne yapardın?

- Yarın sabah farklı bir ülkede uyansan ne yapardın? Niçin?

- Eğer başka bir yerde yaşasaydın, nerede yaşamak isterdin, niçin?

- En çok hangi rengi seviyorsun, o renk olsan ne hissederdin? Anlat.

- Adını değiştirdiysen yeni adın ne olurdu? Niçin?

- Elinde sihirli değnek olsaydı ne yapardın? Niçin?

- Bir ülkenin en zengin kişisi sen olsaydın ilk neler yapardın? Niçin?

- Okulun kurallarını sen koysan, ilk beş kural ne olurdu? Neden?

- Yaşadığın ülkenin cumhurbaşkanı olsan ilk yapacağın yenilikler ne olurdu? Niçin?

Boş sandalye: Öğretmen, öğrencilere sınıfın önündeki boş sandalyede ünlü birinin oturduğunu hayal etmelerini söyler. Öğrenciler bir dakika boş sandalyeye bakıp düşünecekler. Sonra bu ünlünün kendileriyle konuştuğunu farz ederler. Ünlü kişi onlara bir cümle söylemiş olsa bu ne olurdu? Düşünceleri için bir iki dakika süre verilir. Öğrencilere tek tek sorulur: “Bu sandalyede biraz önce kim vardı ve sana ne dedi?” Sandalyedeki kişinin kim olduğunu söyleyebilir misiniz ve ona neler sormak isterdiniz? Neler konuşmak isterdiniz?

Zaman makinesi: Bu etkinlikte öğrencilerin hayal güçlerini kullanarak konuşmalarını sağlamaya yönelik bir oyundur. Öğretmen, öğrencilere biraz vakit vererek, zaman makinesiyle geçmişe ya da geleceğe gittiklerini hayal etmelerini söyler. Süre bitiminden sonra öğrenciler, kurguladıkları hayallerini anlatır.

Bu aşamada öğretmen;

- Nereye gittiniz?

- Hangi yıla gittiniz?

- Kimlerle görüştünüz?

- Gittiğiniz yerin özellikleri nasıldı?

- Hiç ünlü birisine rastladınız mı? şeklinde sorular sorarak, öğrencilerin kurguladığı hayallerini

anlatmasını ister. Bu sorular, öğretmen dilerse önceden belirlenir ve bütün öğrencilerin görebileceği bir şekilde tahtaya yazılabilir [7, s.10-12].

Beyin fırtınası. Beyin fırtınası tekniğinin kullanılması da konuşma becerisinin özellikle de zihinsel boyutu açısından önemlidir. Yabancı dil öğretiminde özellikle konuşma becerisini geliştirmede kullanmaya elverişlidir.

Beyin fırtınası bireylerin eleştirilme endişesi olmadan fikirlerini rahatlıkla ifade ettikleri grup tartışma tekniğidir.

Beyin fırtınası çok sayıda fikri, bir grup insandan kısa sürede elde etme tekniklerinden biridir. Aynı zamanda bir soruna çözüm getirmek ve çeşitli konularda fikir üretmek için kullanılır. Sayıları 5-12 kişi arasında değişen grupların doğal şekilde tartışmalarıdır [11]. Söylenen fikirlerin not tutulmasını üstlenecek bir lider seçilir. Sınıfların kalabalık olduğu düşünüldüğünde birden fazla beyin fırtınası grubu oluşturulur. Bu gruplar aynı anda çalışmalarını sürdürür. Beyin fırtınasında öncelikle bir problem belirlenmelidir. Problemin mantıklı olup olmaması önemli değildir.

Beyin fırtınası değişik fikirlerin ortaya konuşunu destekler, böylece kısa sürede çok sayıda farklı fikir üretilir. Gruplar bu tekniği uygulayarak daha yaratıcı bir şekilde belirli bir konuda kısa bir süreç içinde çok sayıda fikir üretirler.

- Bütün öneriler kabul edilir ve listelenir.
- Hiçbir öneri eleştirilmez.
- Fikirlerin özgürce açıklanması desteklenir.
- Fikirler söylenirken ortaya atılan fikirle ilgili olarak hiçbir yorum ve eleştiri yapılmaz, fikirler sorgulanmaz, yargılanmaz.
- Bütün fikirler ortaya konuncaya kadar önerilerin ortaya konuşu devam eder.
- Fikirlerin sınıflandırılması sağlanır.
- Benzer fikirler ortaya atanın kabulü ile gruplandırılır ve geliştirilir.

Filmler. Filmler, yabancı dil öğretimi sürecinde insanların birbiriyle iletişimini sağlayan en önemli beceri alanı olan konuşma becerisini geliştirmede kullanılması gereken en yararlı ve en etkili bir yöntemdir.

Film, gerçek yaşamı, popüler kültürü ve sanatı yansıtan bir aynadır. Yabancı dil olarak Türkçe öğretiminde Türk filmlerinin kullanılması, öğrencilerin kolaylıkla Türkçe sözlü iletişimlerini, konuşma ve dinleme becerilerini geliştirecektir.

«Eğitimde uzun süre çok ortamlı öğretimin temelini öğretmen ve ders kitabı oluşturmuştur. Bugün ise çağdaş teknoloji imkânlarından eğitimde yararlanılması sebebiyle öğretmen-ders kitabı ikilisinin yanı sıra değişik kaynaklar sınıf içindeki çok ortamlı öğretimin sağlanmasına yardımcı olmaktadır. Bu kaynaklar genelde göze ve kulağa hitap eden araçlar olmaktadır. Sınıf içinde ne kadar çok bu araçlara yer verilirse öğrencilerin güdülenme düzeylerinin de o kadar arttırır» [8, s.59].

Film etkinliğinde ses ve görüntü bir arada verilir. Böylelikle öğrencilerin iki duyu organına birden hitap edildiği için öğrenim kolaylaşmaktadır. Hareketli görüntü ve sesin bir sentez içinde eş zamanlı sunumu öğretimde en iyi imkânı sağlamaktadır. Yabancı dil öğretiminde görsel ve işitsel araçların

kullanılması, aktif duyu organlarının etkinliğini artırarak yabancı dil öğrenimi kolaylaştırmakta ve hızlandırmaktadır.

İşcan, yabancı dil olarak Türkçe öğretiminde filmlerden yararlanmanın önemini şu ifadelerle vurgulamaktadır: «Filmler, işitsel-görsel bir sanat olarak - millî ruhunu ve toplumun kültürel ve estetik imgelerini gerçekçi bir şekilde yansıtır. Yabancılar Türkçe öğretiminde hedef kitlenin özelliklerini de dikkate alarak seçilecek filmler hem derse olan ilgiyi artıracak hem de dilin doğal kullanımının sınıf ortamına girmesiyle birlikte dil becerilerinin daha sağlıklı gelişmesine sebep olacaktır» [12].

Filmler, her düzeyden insanla öğrendikleri dil arasında duygusal bağ kurar. Öğrenciler filmler sayesinde öğrendikleri dile yakınlık duyarlar. Çünkü, filmler aracılığıyla öğrenilen dile ait kültürle, kitaplara göre doğrudan ve daha yakından tanışma fırsatı elde edilir. Filmdeki senaryonun güçlü oluşu, sahnelerin çekiciliği, oyuncuların sempatik tavırları, filmin konusu gibi öğeler, bireyleri öğrendikleri dile ısındırabilir [13].

Ancak film gösteriminden önce aşağıdaki hazırlıklar yapılmalıdır:

- ✓ Öğretmen, derste kullanacağı filmi ile ilgili önceden bütün planlamaları yapmalıdır.
- ✓ Film dersleri gerekli olan teknolojik araçların bulunduğu bir sınıfta yapılmalıdır.
- ✓ Film seyretirilecek olan sınıflarda duruma göre bilgisayar, projeksiyon cihazı, geniş ekranlı bir televizyon, ses sistemi ve kulaklıklar bulundurulmalıdır. Toplu görsel etkinliklerin yapılması durumunda projeksiyon perdesi veya televizyonun sınıfta bütün öğrencilerin görebileceği bir pozisyonda bulunması gerekmektedir.
- ✓ Bir önceki derste öğrencilere izletilecek film hakkında kısa bir bilgilendirme yapılmalı, filmi ile ilgili motive edici sözler söylenmelidir.
- ✓ Derste kullanılacak olan filmleri yabancılar Türkçe öğretiminde belirlenen seviyeler olan temel seviyeye, orta seviyeye ve ileri seviyeye uygun olmalıdır. Temel seviyedeki bir sınıfta kullanılacak olan filmin içerisinde yer alan konuşmaların akışı yavaş ve tane tane olmalıdır. Aksi durumda öğrenciler izletilen filmi anlayamaz ve hedeflenen davranışlar kazandırılmaz.
- ✓ Film ile yapılacak etkinliğin süresi en fazla 20 dakika olmalıdır. Filme bağlı olarak yapılacak olan aktiviteler toplamda 20 dakika olmalıdır.
- ✓ Derste kullanılacak filmin içeriğine ve seslendirmesine dikkat edilmelidir. İzletilecek filmi genel ahlak kurallarına ve öğrencilerin kültürlerine aykırı görüntüler veya seslendirmeler içermemelidir.
- ✓ Öğrencilerin ilgileri, kültürleri, yaşam tarzları, inançları dikkate alınmalı izletilecek filmleri buna göre planlanmalıdır.

Yabancı dil olarak Türkçe öğretiminde Türk filmlerinin kullanılması, öğrencilerin Türkçe sözlü iletişimlerini, dinleme-anlama ve konuşma

becerilerini geliştirecektir. Öğrenciler filmde gördükleri hareketleri, beden dilini ve duydukları ilgi çekici sahnedeki konuşmaları taklit ederler ve günlük konuşmada kullanırlar ve telaffuzları gelişecektir. Filmlerin kullanımı öğrencilerin konuşma çalışmalarına ilişkin birikim kazanmaları açısından da çok önemlidir. Ayrıca yaptığımız araştırmalarda yabancı dil olarak Türkçe öğretiminde filmlerin kullanımı sayesinde öğrencilerin iletişim kurmak, bilgi alış verişi yapmak ve kendisini ifade etmek için dili kullanmak zorunda kaldıkları gözlemlenmiştir

Sonuç ve Öneriler

Hiç şüphesiz, konuşma becerisi iletişimin vazgeçilmez parçalarından birisidir. Çünkü konuşma becerisinin kazandırılması ve geliştirilmesi öğrencilerin o dili iyi anlayıp kullanabilmeleri açısından son derece önemlidir. Doğal ortamında öğretilmeyen dillerde genellikle öğrencilerin konuşma becerisini kazandırma ve geliştirmede güçlük çekilir ya da gecikme olur. Dolayısıyla öğrenci her ders mutlaka konuşturulmalıdır. Konuşma becerisinin gelişmesi için ilk olarak sözcük bilgisinin ve dilbilgisi kurallarının iyi bilinmesi gerekmektedir. Sınıfta uygulanacak etkinlikler konuşma becerisinin geliştirmesinin zihinsel süreçleri ile fiziksel unsurlarına yönelik mahiyette olmalıdır. Bu etkinlikler sınıfın seviyesi ve sınıfın hedef davranışları göz önünde bulundurularak öğretmen tarafından ayarlanıp, değişik şekillerde uygulanabilir. Bu etkinliklerle öğrenciler Türkçe konuşmayı bir oyun havası içinde öğrenirler ve konuşma becerilerini bir davranış olarak kazanırlar. Dolayısıyla etkinlikler yardımıyla öğrencilerin, herhangi bir konuyu âdetâ bir oyun havası içinde öğrenmeleri ve konuşma becerisini bir davranış hâline gelecek şekilde kazanmaları amaçlanmalıdır [5, s.308].

Öğretmenler her zaman öğrencileri daha çok nelerin motive ettiğini gözlemlemeli ve onları neyin ve hangi şartlar içinde motive ettiğini net bir şekilde saptamalıdır. Yabancılarla Türkçe öğretiminin temel amaçlarından biri de öğrencilerin etkili iletişim kurmasını sağlamaktır. Dolayısıyla iletişim odaklı etkinliklerin dil öğretiminde yeri ve önemi büyüktür. Öğrenciler, çeşitli iletişimsel etkinliklerle birçok şeyi farkına varmadan öğrenmektedir. Seçilen etkinlikler öğrencilerin farklı düzey ve yeteneklerine uyarlanabilecek bir esneklikte olmalıdır.

Konuşma öğretiminde düzeye uygun soru ile başlanması ve basitten karmaşığa doğru bir yol izlenmesi gerekir. Temel düzeyde öğrencilerin konuşma becerisi düzeyine uygun sorular, diyaloglar ve oyunlarla geliştirilebilir. Orta düzey Türkçe dil öğretimi aşamasında günlük hayattan başlayarak bazı tartışma konuları ile konuşma becerisi kazandırma ve geliştirme çalışmaları yapılabilir. Konuşma çalışmalarında öğretmen yalnızca yönlendirici olmalı, taraf olmamalı ve tartışma ya da sohbeti aktif hale getirecek sorularla canlandırılmalıdır.

Кайнақча

- 1 Kavcar C., Oğuzkan F., Sever S. Türkçe Öğretimi. – Ankara: Engin Yayınları, 2004.
- 2 Ur, P. Discussions that work. – Cambridge: Cambridge University Press, 1981. – S.120
- 3 Arslan M., Adem E. Yabancılara Türkçe Öğretiminde Görsel ve İşitsel Araçların Etkin Kullanımı // Dil Dergisi. – №147. – 2010. – S. 63-86
- 4 Taşdemir E. ve diğerleri. Pratik Türkçe Öğretim Teknikleri. – İzmir: Dilset Yayınları, 2003. – S. 79
- 5 Kurudayıoğlu M. Konuşma eğitimi ve konuşma becerisini geliştirmeye yönelik etkinlikler // Türklük Bilimi Araştırmaları. Türkçe'nin Öğretimi Özel sayısı, 2003. – S. 301
- 6 Küçükahmet L. Öğretimde Planlama ve Değerlendirme. – Ankara, Nobel: 2008. – S. 64-82
- 7 İzgören M. Oyunlarla Dil Öğretimi. – Ankara: Academplus Yayınları, 1999. – S. 10-12
- 8 Demirel Ö. Öğretme Sanatı. – Ankara: PegemA Yayınları, 2007. – S. 73.
- 9 Karadağ E., Çalışkan N. Kuramdan Uygulamaya İlköğretimde Drama/ Oyun ve İşleniş Örnekleriyle. – Ankara, 2008. – S. 93-94
- 10 Öz F. Uygulamalı Türkçe Öğretimi. – Ankara: Anı yayınları, 2001. – S. 232.
- 11 Ünalın Ş. Türkçe Öğretimi. – Ankara: Nobel Yayınları, 2001. – S. 122.
- 12 İşcan A. Yabancı dil olarak Türkçe Öğretiminde Filmlerin Yeri ve Önemi// International Periodical for the Languages // Literature and History of Turkish or Turkic. – Volume 6 /3 – Summer 2011. – S. 939
- 13 Barın E. Yabancı Dil Öğretiminde Kısa Filmlerin Yeri // Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Türkiye'de Yabancı Dil Eğitimi Ulusal Kongresi: Kongre Bildiriler Kitabı – Ankara: 2007. – S. 2

FTAXP 16.21.33

Қ.А. Садықбеков¹

¹Сулейман Демирел университеті, Алматы қ., Қазақстан

МӘМЛҮК ҚЫПШАҚ ЖАЗБА ЕСКЕРТКІШТЕРІ ТІЛІНДЕГІ ЕСІМШЕ ЖҰРНАҚТАРЫ

Аңдатпа. Есімше жасаушы жұрнақтар қыр-сыры мол және мағыналық ренктерге өте бай болып келеді. Сондықтан да есімше қосымшаларын бірде есімше, бірде қимыл есімі, енді бірде шақ